Autor Guste Santini
Utorak, 08 Prosinac 2009 12:22

Zaštitna kamata bila je bitan dio oporezivanja trgovačkih društava - dobiti. Primjena zaštitne kamate rješavala je probleme oporezivanja vlasnika kapitala. Neargumentirano napuštanje zaštitne kamate narušena je kakva-takva konzistencija poreznog sistema. Iako je i prije bilo moguće naći značajne zamjerke poreznom sustavu, napuštanje zaštitne kamate zatečeno stanje je pogoršalo.

Rasprava ima za cilj ukazati da nisu postojali potrebni elementi za napuštanje zaštitne kamate. Ovo ne samo zbog fiskalnih razloga, već prvenstveno ekonomskih, budući da je napuštanje zaštitne kamate dodatno dinamiziralo probleme u procesu reprodukcije, koja se ionako odvija u vrlo nepovoljnim uvjetima.

U prilogu se ukazuje na nepravednost u oporezivanju dobiti napuštanjem zaštitne kamate. Autori smatraju da bi u preispitivanju poreznog sistema in totum svakako valjalo ponovno ispitati instrument zaštitne kamate.

Uvod

Zaštitna kamata na uloženi kapital poduzetnika (trgovačkog društva) uvedena je u naš porezni sustav još davne 1994. godine, kada je cjelokupni porezni sustav temeljito rekonstruiran, a primjenjivala se do zaključno 2000. godine, kada je ukinuta. U vrijeme posljednje "reforme" poreznog sustava, koja je uslijedila krajem 2000. godine, objavljeno je niz stručnih članaka, osvrta i rasprava na temu očekivanih učinaka, kao i razloga za promjenu sustava koji se je primjenjivao, gotovo bez izmjena, čak sedam godina.

Posebna pozornost bila je usmjerena na zaštitnu kamatu, kao jednog od značajnih elemenata dotadašnjeg poreznog sustava, koji je upravo zbog nje bio često nazivan originalnim, te ocjenjivan visokim ocjenama u stručnim krugovima, kako domaćim, tako i inozemnim.

U početnim raspravama, u okviru najavljene reforme, nije bilo nikakve najave o ukidanju ovoga elementa poreznog sustava, već samo o mogućnosti njene nominalne korekcije. Nažalost, u završnoj fazi usvajanja novoga poreznog sustava, došlo je do potpunog ukidanja zaštitne kamate, što je značilo veliku promjenu za tisuće poreznih obveznika. Ovu promjenu najveći dio stručne javnosti ocijenio je pogrešnim i suprotnim temeljnim makroekonomskim ciljevima (stimulacija ulaganja i povećanje zapošljavanja), što se može vidjeti u nizu radova koji su objavljeni u stručnim časopisima u posljednje dvije godine.(3)

U ovome prilogu želimo podsjetiti na neke stavove, te dati dopunska obrazloženja vezana za učinke ukidanja zaštitne kamate, na temelju podataka o poslovanju hrvatskih gospodarskih subjekata u 2001. godini, prvoj godini primjene novoga poreznog sustava, te pokušati odgovoriti na pitanje iz naslova ovoga priloga.

Što je to zaštitna kamata?

Zaštitna kamata je svojevrsna porezna olakšica u postupku oporezivanja poduzetničke dobiti, na način da se valorizira (priznaje) "cijena uloženog kapitala" u poslovnom procesu (pothvatu), uz utvrđenu stopu od 5 %. Namjera uvođenja ovoga, svakako stimulativnog instrumenta za poticanje novih i većih ulaganja, potpuno je logična ima li se u vidu stanje hrvatskog gospodarstva .(4)

Valja posebno naglasiti da se zaštitna kamata obračunavala na ukupni vlastiti kapital iskazan u bilanci, a ne samo na temeljni (upisani) kapital. Time se, dakako, postiže i indirektni učinak, jer se destimulira isplata ostvarene neto dobiti i njena alokacija u osobnu potrošnju (5) . Prema tome, ostvarena neto dobit, ako ostane u društvu i uključi se u poslovni ciklus, "proizvodi" veću zaštitnu kamatu, odnosno veću poreznu olakšicu u odnosu na postignuti poslovni rezultat.

Dakle, izračunana kamata po stopi od 5 % (3 % do 1995. godine) na uloženi kapital (vlasničku glavnicu), predstavljala je odbitnu stavku polazne porezne osnovice u postupku utvrđivanja konačne porezne obveze gospodarskog subjekta. Odnosno, dva poduzetnika, koji su ostvarili jednaki iznos poduzetničke dobiti (razlike ukupnih prihoda i ukupnih rashoda), imat će različitu poreznu obvezu, ovisno o odnosu između iznosa uloženog ukupnog kapitala u obračunskom razdoblju.

Instrument je logičan i razumljiv, kako stručnjacima, tako i široj javnosti, jer je u svezi s poreznim statusom kamata na štednju, iako su uporni predlagači njegova ukidanja tvrdili suprotno. Naime, u našem poreznom sustavu kamate na štednju u bankama nisu bile oporezive, a nisu ni sada, pa je analogno rješenje za uloženi kapital u poduzetničke svrhe bilo logično i "pravedno". Jednako se tako i tretman tzv. kapitalnih dobitaka mora "povezati" sa tretmanom oporezivanja kamata. Sukladno rečenom, moglo bi se ustvrditi da zaštitna kamata i nije neka posebna olakšica (6) , već samo način valorizacije uloženog kapitala, odnosno njegovo izjednačavanje s poreznim statusom kamata na štednju.

Zašto je zaštitna kamata bila opravdana?

Obzirom da je i u službenim obrazloženjima razloga za ukidanje zaštitne kamate upotrebljavan više politički, a manje ekonomski jezik (7), valja podsjetiti na argumente stručnjaka, koji su publicirani u stručnim časopisima tijekom posljednjih nekoliko godina.

Svakako, prvi se razlog nalazi u činjenici da se na taj način izjednačava polazni porezni položaj svih poduzetnika, sa stajališta potrebnog vlastitog kapitala, te njegove valorizacije prilikom utvrđivanja porezne obveze. Uzmimo, naprimjer, dva poduzetnika, koji su ostvarili jednaku dobit iz poslovanja (pozitivnu razliku ukupnih prihoda i ukupnih rashoda), u iznosu od 100.000 kuna. Poduzetnik "A" obavlja proizvodnu djelatnost, koja zahtijeva razmjerno značajno ulaganje vlastitog kapitala (naprimjer, 2,000.000 kuna). Poduzetnik "B" obavlja uslužnu djelatnost (naprimjer, posredovanje na tržištu), koja zahtijeva minimalni vlastiti kapital (naprimjer, 100.000 kuna).

Prema poreznom sustavu, primjenjivanom do zaključno 2000. godine, poduzetnik "A" ne bi uopće platio porez na dobit, jer bi polazna porezna osnovica (bruto dobit) odgovarala iznosu zaštitne kamate na uloženi kapital od 100.000 kuna (5 % na 2,000.000 kuna)! Istodobno, poduzetnik "B", koji je uložio u poslovanje 20 puta manje kapitala (100.000 kuna), platio bi porez na dobit u iznosu od 33.250 kuna (35 % na 95.000 kuna), jer je zaštitna kamata svega 5.000 kuna (5 % na 100.000 kuna uloženog kapitala). U ovome primjeru nisu uzeti u obzir ostali elementi korekcije polazne porezne osnovice, koji nisu bitne za predmetnu temu!

Ako poduzetnik "A" ostvarenu neto dobit, koja je jednaka iznosu bruto dobiti (nema poreza zbog učinka zaštitne kamate), i iznosi 100.000 kuna, ostavi u društvu (reinvestira u proširenje poslovanja), za pretpostaviti je da će predmetni iznos, u vlastitom interesu, upotrijebiti na najracionalniji mogući način, s ciljem maksimalizacije dobiti u sljedećem poslovnom ciklusu.

Držimo da nije potrebno naglašavati značenje većeg ulaganja vlastitog kapitala u poslovanje, koje će svakako multiplikativno djelovati na druge gospodarske djelatnosti. Naprimjer, izgradnja i opremanje proizvodnog pogona, koje financira poduzetnik iz vlastitog kapitala, neizbježno utječe na povećanje gospodarske aktivnosti niza drugih poduzetnika, a što je pretpostavka za veće zapošljavanje.

Dakle, zaštitnom kamatom, kao jednim od instrumenata aktivne porezne politike, svakako je moguće stimulirati povećanje gospodarske aktivnosti!

Drugi razlog, kojim se može opravdati postojanje zaštitne kamate, a koji je već spomenut, jest postojeći porezni sustav oporezivanje dohotka od kamata. Naime, u poreznom sustavu do zaključno 2000. godine, a i nakon njegove značajne promjene u 2001. godini, kao i u promjenama za poslovnu 2003. godinu, nije predviđeno oporezivanje kamata na novčane depozite kod banaka. Upravo se to često "zaboravlja" prilikom pokušaja opravdanja ukidanja zaštitne kamate od 2001. godine.

Naime, kako opravdati stanje u kojemu bi poduzetnik "A" svojih 2,000.000 kuna uložio kao depozit u banci, uz ugovorenu kamatu od 5 % godišnje, te ostvario, uz gotovo nikakav rizik, neoporezivi dohodak od 100.000 kuna, sa stanjem u kojemu on predmetni iznos ulaže u poduzetnički pothvat, sa svim uobičajenim poduzetničkim rizicima, posebno u okružju koje, zbog poznatih razloga, nije ni izdaleka povoljno za takvu aktivnost, te ostvari jednaku dobit od 100.000 kuna, ali na koju treba platiti 35.000 kuna poreza?

Rečeno stanje, s prikazanim učinkom, u stručnim raspravama redovito se prešućuje, pa čak i uz upotrebu "argumenta" da je neoporeziva kamata na depozite do sada bilo uobičajeno, gotovo kao stečeno pravo, u koje se valjda ne smije dirati!

Dakle, zašto bi racionalni poduzetnik, koji raspolaže značajnim kapitalom uopće ušao u poduzetnički pothvat, odnosno povećavao obujam aktivnosti, uz povećanje vlastitog kapitala, s rečenim poreznim sustavom? Teško je naći racionalni, posebno dugoročni razlog, osim ako je zbog niza razloga, na to prisiljen (naprimjer, "ne može stati"). Međutim, sasvim je izvjesno da takav porezni sustav ne pridonosi dugoročnom gospodarskom razvoju, koji bi se temeljio na većoj gospodarskoj aktivnosti.

Davno je dokazano da oni koji ostvareni dohodak odmah troše, plaćaju ukupno manji porez, od onih, u ovom slučaju poduzetnika, koji odgađaju osobnu potrošnju ulaganjem u poduzetničku djelatnost, što je svojevrsna "nepravda".

Zaključno, zaštitna kamata bila je opravdana, jer je utjecala na ujednačavanje poreznog tereta preko valorizacije uloženog kapitala, i stimulirala ulaganja u gospodarsku aktivnost, na račun alokacije kapitala u potrošnju ili "rentijersku djelatnost".

Zašto treba govoriti o sustavu zaštitne kamate?

Često se gubi iz vida, pa i u stručnim raspravama, da se ne radi o učinku nominalne stope zaštitne kamate od 5 % (od 1997. godine), već o svojevrsnom "sustavu zaštitne kamate". Naime, od samog uvođenja instrumenta zaštitne kamate u naš porezni sustav, od početka 1994. godine, predviđen je način njena izračuna, koji je polazio od načela realne kamate, koja je osiguravala realnu poreznu osnovicu. Da bi se to osiguralo, zaštitna kamata se utvrđivala na prethodno revaloriziranu osnovicu, na način da se nominalni iznos vlastitog kapitala prethodno korigirao indeksom cijena industrijskih proizvoda (CIP-a), kojega objavljuje Državni zavod za statistiku za obračunsko razdoblje.

Dakle, zaštitna kamata, kao iznos umanjenja polazne porezne osnovice (bruto dobiti), predstavljala je realnu veličinu, koja je odgovarala njenom nominalnom iznosu, uvećanom za iznos revalorizacije vlastitog kapitala, koji je obezvrijeđen inflacijom u obračunskom razdoblju.

Naprimjer, uz pretpostavljenu stopu inflacije, mjerenoj rastom CIP-a od 5 % u tekućem obračunskom razdoblju, ukupna zaštitna kamata iznosila bi 10,25 %, a ne 5 %, kolika je njena nominalna veličina.

Dakle, od 1994. godine, poduzetnici su bili sigurni da neće plaćati porez na iznos zaštitne kamate, s jedne, te da neće plaćati porez na inflacijsku dobit (na "maglu"), što nije bio rijedak slučaj u dotadašnjoj višegodišnjoj praksi (8), gdje je inflacija i hiperinflacija bila redovna pojava, s druge strane. Valja podsjetiti da plaćanje poreza na "nepostojeću dobit", do zaključno 1993. godine, nije imalo značajnije posljedice zbog dotadašnje (ne)vlasničke strukture, što sada zasigurno nije ni približno tako!

U primjeru dvaju poduzetnika iz prethodnog odjeljka, uz pretpostavljenu inflaciju od 5 %, poduzetnik "A" ne da ne bi platio porez na dobit (nominalna zaštitna kamata odgovara iznosu ostvarene bruto dobiti), nego bi ostvario porezni gubitak, u iznosu od 105.000 kuna, jer bi zaštitna kamata iznosila 205.000 kuna (10,25 % na 2.000.000 kuna). Rečeni porezni gubitak pokazuje realno stanje, u kojemu je poduzetnik, unatoč iskazane dobiti od 100.000 kuna, uz sav poduzetnički rizik i "muku", samo je sačuvao "supstancu", odnosno realnu kupovnu moć uloženog kapitala. Dakle, u ovome slučaju nije ni za jednu kunu uvećao svoj dohodak, što bi ostvario da je rečeni kapital uložio kao depozit kod poslovne banke!

Upravo je institut "poreznog gubitka", koji je najvećim dijelom bio rezultat primjene realne zaštitne kamate, a koji se može prenositi u sljedećih pet godina, bio uvjerljiva i snažna zaštita

poduzetničke supstance, koja, nažalost, od 2001. godine više ne postoji (9).

Obzirom na rečeno, držimo ispravnim govoriti o "sustavu zaštitne kamate", jer on uključuje dva elementa, i to:

- valorizaciju uloženog kapitala nominalnom stopom od 5 %, te
- zaštitu poduzetničke glavnice od oporezivanja inflacijske dobiti.

Zbog ranije objašnjenih razloga, element zaštite poduzetničke dobiti od poreza na inflacijsku dobit, držimo najznačajnijim učinkom zaštitne kamate, posebice u našem gospodarskom okružju. Prigovor, koji je dolazio i od strane službenih predlagača ukidanja zaštitne kamate, da ju treba ukinuti je "kod nas nema inflacije" nikako ne stoji! Prije svega, to nije točno, jer je inflacija naša činjenica, koja se potvrđuje službenim podatcima Državnog zavoda za statistiku. Istina, to je sada niska inflacija (u odnosu na stanje koje smo imali do zaključno 1993. godine, kada se radilo o hiperinflaciji), a koja se kreće od 3 do 5 %, ovisno o odabranom pokazatelju za mjerenje. Iznimno, iskazanu deflaciju, mjerenoj indeksom CIP-a, u svega dvije godine od 1994. godine, ipak valja objasniti devijacijama u našem makroekonomskom i gospodarskom okružju, nego realnim stanjem, koje se može ekonomski objasniti.

Osim toga, i tako niska inflacija dvostruko je veća od one koja je prisutna u zemljama Europske unije, koje su naš pretežiti gospodarski partneri, i s kojima se pokušava harmonizirati gospodarski i porezni sustav.

Uostalom, rečeni "argument" nema uporišta ni zbog elementarne činjenice da, ako nema inflacije, neće biti ni dijela zaštitne kamate, koji bi se utvrdio temeljem porasta cijena industrijskih proizvoda, te da zbog toga neće ni trpjeti Proračun zbog manjeg poreza! Prema tome, kome smeta učinkovita zaštita od poreza na inflacijsku dobit? Jasno je da to nisu sadašnji i budući ulagači u poduzetničke pothvate!

Obzirom da je zaštitna kamata, nažalost, ukinuta, dogodilo se upravo ono čega smo se bojali, jer je time ukinut i drugi element sustava, a to je revalorizacija kapitala u funkciji zaštite "supstance". Dakle, od 2001. godine, u Hrvatskoj ponovo imamo stanje u kojemu se oporezuje inflacijski dobitak, odnosno plaćat će se porez na nepostojeću dobit!

Jasno, učinak ove mjere bit će različit, ovisno o strukturi bilance svakog poduzetnika, obilježjima njegova poslovanja i drugim utjecajnim čimbenicima. Naprimjer, poduzetnik s velikim nominalnim učešćem vlastitog kapitala, u djelatnosti s razmjerno malim koeficijentom obrta, bit će u značajno nepovoljnijem položaju od poduzetnika s manjim iznosom uloženog kapitala u djelatnosti s većim koeficijentom obrta ukupnih sredstava, već i kod niske stope inflacije!

Inače, utvrđivanje iznosa zaštitne kamate u posljednjoj godini njene primjene, za poslovnu 2000. godinu, ostat će zapisan kao dokaz svojevrsnog nasilja Porezne uprave nad poreznim obveznicima, kada je "dekretom" umanjena za oko jednu trećinu, što je značilo da su neki poduzetnici platili, potpuno neopravdano, veći porez od nekoliko desetaka milijuna kuna!

Valja podsjetiti da je Udruženje europskih poreznih obveznika (TEA) usvojilo rezoluciju o

ustavnim pravima poreznih obveznika, što će vjerojatno zahtijevati prilagođavanje odredaba našega Općeg poreznog zakona pravilima EU. Ovi zahtjevi su, zapravo, preduvjet integracije Hrvatske u međunarodnu zajednicu. Spomenuta rezolucija, između ostalog, zahtijeva ustavno jamstvo za izbjegavanje prikrivenog povećanja poreza izazvanog inflacijom. U našem slučaju, upravo je o tome riječ!

Porezni teret do 2000. godine

Radi zaključnog obrazloženja našega stava o pozitivnim učincima zaštitne kamate, čije je ukidanje, po našem mišljenju, bila velika pogreška, provedena je kratka analiza ukupnog poreznog tereta i ostalih relevantnih financijskih pokazatelja ukupnog hrvatskog gospodarstva zaključno za poslovnu 2000. godinu. Podatci za analizu su uzeti iz godišnjih publikacija ZAP-a, pod nazivom "Informacija o osnovnim financijskim rezultatima poduzetnika Republike Hrvatske u xxxx. godini".

U tablici br. 1, prikazani su podatci o vrijedećoj nominalnoj stopi poreza na dobit i stopi zaštitne kamate, kao i ostvarenoj dobiti svih hrvatskih poduzetnika od 1995. do 2000. godine, te pripadajućoj poreznoj obvezi. Jasno, podatci o iznosima ostvarene dobiti i iskazanoj poreznoj obvezi, odnose se samo na one poduzetnike koji su ostvarili pozitivnu poreznu osnovicu (razliku prihoda i rashoda), odnosno one koji su iskazali računovodstvenu dobit.

Tablica 1. (u milijunima kuna)

N a z i v	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.
1. Zaštitna kamata (ZK)	3,0 %	3,0 %	5,0 %	5,0 %	5,0 %	5,0 %
2. Stvarna stopa ZK	4,85	4,55	6,88	5,00	11,20	11,09 %
3. Nominalna stopa PD	25,0 %	25,0 %	35,0 %	35,0 %	35,0 %	35,0 %
4. Dobit prije poreza	5.259	8.047	10.562	9.091	10.776	15.801
5. Porez na dobit	1.084	1.610	2.315	2.430	2.435	2.900
6. Stvarna stopa PD	20,6 %	20,0 %	21,9 %	26,7 %	22,6 %	18,4 %

Dakle, u razdoblju od 1995. do 2000. godine, posljednje godine primjene "starog" poreznog sustava, koji je uključivao zaštitnu kamatu, stvarna stopa poreza na dobit iznosila je prosječno svega 21,9 %, iako je nominalna stopa iznosila prosječno 31,7 %! Dakle, porezni obveznici su plaćali oko 2/3 nominalne porezne stope.

U poslovnoj 2000. godini, stvarna stopa poreza na dobit za sve hrvatske poduzetnike, koji su iskazali računovodstvenu dobit, iznosila je prosječno svega 18,4 %, što je svega 52,6 % nominalne porezne stope. Da u toj godini nije došlo do "kreativnog" tumačenja izračuna zaštitne kamate, koja je iznosila 11,09 %, a stopa rasta CIP-a od čak 11,2 % (!), stvarna porezna stopa bila bi još manja, jer bi zaštitna kamata iznosila čak 16,76 %. Naravno, tako umanjena porezna stopa ne bi predstavljala realnu olakšicu, jer je nedvojbeno da su poduzetnici u toj godini

iskazali značajnu inflacijsku dobit.

Zanimljiva je analiza stvarnog poreznog tereta po veličini poduzetnika, koja najbolje demantira neke "argumente" o potrebi ukidanja zaštitne kamate.

U 2000. godini, mali poduzetnici plaćali su porez na dobit po prosječnoj stopi od 27,2 %, srednje veliki poduzetnici po prosječnoj stopi od 18,0 %, a veliki poduzetnici po stopi od svega 14,3 %! Dakle, mali poduzetnici su, zbog malog vlastitog kapitala, plaćali dobit po dvostruko većoj stopi od velikih poduzetnika, što je i logično ako se prihvati smisao zaštitne kamate.

Što se dogodilo u 2001. godini?

Za usporedbu učinaka novoga poreznog sustava, valja uzeti u obzir i neke druge promjene, a ne samo čin ukidanja zaštitne kamate, a koji su presudni za donošenje konačne ocjene. Naime, dotadašnja ukupna porezna stopa od 35 % nominalno je smanjena na 20 %, ali je istodobno uveden porez na dohodak od kapitala (porez na dividende i dobit iz udjela, koji se do tada nije spominjao, po stopi od 15 %!

Nažalost, to nije bio kraj tereta na poduzetničku dobit. Obzirom da je porez od kapitala nominiran kao porez na dohodak, to je značilo da ulazi u osnovicu za prirez, kojega utvrđuje lokalna zajednica uprave i samouprave. Tako se u Zagrebu, gdje je locirano trećina gospodarske aktivnosti Hrvatske, već niz godina primjenjuje stopa prireza od 18 %.

To znači da je samo promjena strukture "stare" porezne stope na poduzetničku dobit od 35 % (bez učinka inflacije i ukidanja zaštitne kamate), dovelo do gotovo jednake stope ukupnog poreznog tereta od 34,2 % (za poduzetnika u Zagrebu)! Bilo bi zanimljivo čuti objašnjenje zašto bi nakon "stimulativnih mjera" nominalni porezni teret iznosio kao i ranije, iako je najavljeno porezno rasterećenje poduzetnika?

Struktura ukupnog poreznog tereta na poduzetničku dobit, koji se više ne naziva porez na dobit, za poduzetnika u Zagrebu je, za sada, sljedeća:

- porez na dobit, 20,00 %,
- porez na dividendu ili udjel u dobiti (porez na dohodak), 12 % i
- prirez na porez na dohodak, 2,16 %.

Valja podsjetiti da je u okviru porezne reforme utvrđena mogućnost da sve jedinice lokalne samouprave (općine i gradovi) mogu uvesti prirez, kao oblik vlastitog prihoda za financiranje "decentraliziranih funkcija države". Kao što je poznato, nakon kratkog vremena imamo stanje u kojemu gotovo ne postoji ni najmanja općina i grad, koji nije propisao obvezu plaćanja prireza! (10)

Za usporedbu ukupnog poreznog tereta na poduzetničku dobit, te učinka ukidanja zaštitne kamate, pretpostavit ćemo prosječnu stopu prireza za Hrvatsku od 12 %. To znači da je ukupni nominalni porezni teret na poduzetničku dobit u 2001. godini iznosio prosječno 33,44 %, što je

za 67,2 % više nego što je to iskazano u financijskim izvještajima za 2001. godinu, u kojima je iskazana porezna obveza po stopi od 20,0 %!

Prema podatcima FINA-e iz "Informacije o osnovnim financijskim rezultatima poduzetnika Republike Hrvatske u 2001. godini", iz srpnja 2002. godine, svi hrvatski poduzetnici koji su ostvarili računovodstvenu dobit, imali su sljedeći nominalni porezni teret porezom na dobit (tablica 2.).

Tablica 2. (u milijunima kuna)

N a z i v	podatak
1. Zaštitna kamata (2-K)	0,0 %
2. Nominalna stopa PD	20,0 %
3. Dobit prije poreza	17.373
4. Porez na dobit	2.603
5. Stvarna stopa PD	15,0 %

U rečenoj godini, mali poduzetnici plaćali su porez na dobit po prosječnoj stopi od 17,3 %, srednje veliki poduzetnici po prosječnoj stopi od 13,5 %, a veliki poduzetnici po stopi od 14,1 %!

Međutim, da bi se podatci o poreznom teretu u 2001. godini mogli uspoređivati s onima iz "starog" poreznog sustava, potrebno ih je korigirati za učinak promjene ukupne nominalne porezne stope. Uz pretpostavljenu prosječnu stopu prireza od 12 %, ovi će poduzetnici (njihovi vlasnici), prije ili kasnije, platiti ukupni porez (porez na dobit, porez na dohodak i prirez), u iznosu od 4.352 mil. kuna, a ne 2.603 mil. kuna, kako je to iskazano u financijskim izvještajima na kraju 2001. godine!

Naime, valja podsjetiti na elementarnu činjenicu, da je poduzetniku (ulagaču) primaran ukupni porezni teret na poduzetničku dobit, do utvrđivanja neto iznosa, koji je raspoloživ za njegovu krajnju osobnu potrošnju, pri čemu je potpuno nebitno od kojih "stavaka" se sastoji taj teret!

Ovdje treba upozoriti i na učinak "donešenog" poreznog gubitka iz prethodnih razdoblja, koji je primarno rezultat primjene zaštitne kamate do zaključno 2000. godine. Naime, iz tablice br. 2, razvidno je da je ostvarena prosječna stopa poreza u 2001. godini bila 15 %, dok je nominalna stopa bila 20,0 %. Dakle, u slučaju kada bi se isključio učinak poreznih gubitaka, koji će se vremenom "istopiti", u poslovnoj 2001. godini porezni obveznici bi platili ukupni porez, neovisno kako se oni nazivaju, u iznosu od čak 5.810 mil. kuna, umjesto iskazanih 2.603 mil. kuna! To je prava istina o učincima novog, "stimulativnog" poreznog sustava.

Učinak zaštitne kamate u 2001. godini

Za konačnu simulaciju i prikaz učinaka promjene poreznog sustava od početka 2001. godine, valja uključiti učinak zaštitne kamate, pod pretpostavkom da nije ukinuta. Obzirom da je u toj godini zabilježen pad CIP-a, stvarna zaštitna kamata bila bi jednaka njenom nominalnom iznosu, odnosno 5 %.

Za potrebe ove kratke analize, svi poduzetnici podijeljeni su na male, srednje velike i velike,

kako su službeno klasificirani temeljem odredaba Zakona o računovodstvu. Na temelju službenih podataka FINA-e, o poslovanju hrvatskih poduzetnika za 2001. godinu, utvrđen je prosječni profil poduzetnika iz svake skupine, sa stajališta iznosa vlastitog kapitala, te prosječnog obujma aktivnosti (ukupnog prihoda).

Provedena tipologija značajno utječe na konačne učinke vrijedećeg poreznog sustava, što ćemo prikazati podatcima u tablici 3., te njihovom interpretacijom. Za simulaciju učinaka, pretpostavljeno je ostvarenje razlike prihoda i rashoda (bruto dobiti) od 10 % ukupnog prihoda za svaku od rečenih skupina, što je polazna porezna osnovica. Uz pretpostavljenu prosječnu stopu prireza od 12 %, ukupni nominalni porezni teret na poduzetničku dobit iznosit će 33,44 % (r.br. 6. tablice br. 3).

Tablica 3. (u tisućama kuna)

N a z i v	Mali poduzetnik	Srednje veliki poduzetnik	Veliki poduzetnik
1. Prosječni iznos vlastitog kapitala	543	16.416	408.728
2. Prosječni ukupni prihod	1.956	32.453	290.196
3. Pretpostavljena poduzetn. dobit (10 % UP)	196	3.245	29.020
4. Zaštitna kamata (5 % na r.br.1.)	27	821	20.436
5. Porezna osnovica (3 – 4)	169	2.424	8.584
6. Stopa ukupnog poreznog tereta (prosječna)	33,44 %	33,44 %	33,44 %
7. Iznos poreza na dobit (5 x 6 :100)	57	810	2.870
8. Neto dobit (3 – 7)	139	2.435	26.150
9. Stvarna stopa poreza (7:3 x 100)	**29,1 %**	**25,0 %**	**9,9 %**

Zbog različite financijske strukture bilance "tipskog" poduzetnika iz svake od skupina, pretpostavljeni poduzetnički dobitak (bruto dobit), uz pretpostavljenu jednaku stopu profitabilnosti (10 % na ukupni prihod), iznosit će 36,1 % na vlastiti kapital malog poduzetnika, 19,8 % srednje velikog, i svega 7,1 % vlastitog kapitala velikog poduzetnika!

Dakle, uz pretpostavljenu stopu profitabilnosti prometa od 10 %, te uz pretpostavljenu prosječnu stopu prireza od 12 %, ali uz zaštitnu kamatu od 5 %, prosječni mali poduzetnik imao bi ukupni porezni teret na poduzetničku dobit od 29,1 %, što je za 13 % manje od tereta u "stimulativnom" poreznom sustavu, srednje veliki 25,0 %, što je za 25 % manje, i veliki poduzetnik od svega 9,9 %, što je za čak 70 % manje od poreznog sustava bez zaštitne kamate!

U slučaju "uspješnijeg" poslovanja (naprimjer, stopa profitabilnosti iznosi 20 %), što nažalost, ostvaruje zanemarivi broj poduzetnika, ukupni porezni teret na poduzetničku dobit bi se povećao i, uz ostale pretpostavljene parametre, za malog poduzetnika iznosio bi 31,1 %, za srednje velikog 29,2 %, a za velikog poduzetnika 21,7 %.

Što je u slučaju inflacije?

Već smo spomenuli jednu od funkcije zaštitne kamate, a to je zaštita od oporezivanja inflacijske dobiti, odnosno zaštita "supstance". Pretpostavimo stopu inflacije od 5 % godišnje, uz naznačene podatke o profilu "tipskog" poduzetnika (tablica br. 3). U tom slučaju, kalkulativna zaštitna kamata, uz realnu stopu od 5 %, iznosila bi 10,25 % (redni broj 4. tablice br. 4).

Tablica 4. (u tisućama kuna)

N a z i v	Mali poduzetnik	Srednje veliki poduzetnik	Veliki poduzetnik
1. Prosječni iznos vlastitog kapitala	543	16.416	408.728
2. Prosječni ukupni prihod	1.956	32.453	290.196
3. Pretpostavljena poduzetn. dobit (10 % UP)	196	3.245	29.020
4. Zaštitna kamata (5 % na r.br.1.)	27	821	20.436
5. Porezna osnovica (3 – 4)	169	2.424	8.584
6. Stopa ukupnog poreznog tereta (prosječna)	33,44 %	33,44 %	33,44 %
7. Iznos poreza na dobit (5 x 6 :100)	57	810	2.870
8. Neto dobit (3 – 7)	139	2.435	26.150

[redacted]